

KOMÜNİSTLİĞİ “RUSYA’NIN MEMURLUĞU” ZANNEDEN ANADOLU “KOMÜNİSTLERİ”

22 Haziran 2024

Yıldırım Koç

Türkiye’de komünist hareketin geçmişte ne tür hatalar yaptığının önemli bir örneğini, Sovyetler Birliği’nin Ocak 1922 – Nisan 1923 döneminde Ankara’da elçilik görevini üstlenen Simon İvanoviç Aralov’un 18 Ocak 1923 tarihinde Komünist Enternasyonal Doğu Sekreterliği yetkilisi Safarov’a gönderdiği bir yazısında görebiliyoruz.

Aralov, anıları sayesinde Türkiye’de epeyce yaygın olarak tanınan bir kişi. Genellikle bilinmeyen özelliği ise, çok önemli bir istihbaratçı olması. İstihbaratçılığa subay olarak görev yaptığı Çarlık Ordusu’nda başlamış. Aralov, Kızıl Ordu’ya bağlı olarak 21 Ekim 1918’de oluşturulan askeri istihbarat örgütü GRU’nun kurucu başkanı. Bu görevini 1919 yılı Temmuz ayına kadar sürdürmüştü. Daha sonraki yaşamında da, çeşitli dönemlerde kesintiye uğrasa da, Sovyetler Birliği askeri istihbaratıyla ilişkileri devam etmiş.

Aralov’un Ankara’da görev yaptığı dönemde Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası (Türkiye Halk Komünist Partisi) faaliyet gösteriyordu. Bu örgüte ilişkin son derece önemli bir çalışma, Erden Akbulut ve Mete Tunçay tarafından yapıldı:

Erden Akbulut – Mete Tunçay, Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası, 1920-1923, Sosyal Tarih Yay., İstanbul, 2007.

Erden Akbulut – Mete Tunçay, Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası, 1920-1923, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Baskı, İletişim Yay., İstanbul, 2016.

Bu çalışmada, Aralov’un, Türkiye’de elçilik görevini sürdürürken, Komünist Enternasyonal Doğu Sekreterliği’nde Safarov’a yazdığı bir rapor yer alıyor.

Aralov, bu raporunda, Anadolu’daki komünistleri yerden yere vuruyor ve onların kendilerini Sovyetler Birliği’nin memurları olarak algıladıklarını ileri sürüyor. Raporda, Sovyetler Birliği’nin Türkiye’deki komünist hareketi nasıl yönlendirdiği de görülüyor.

Anadolu’da askeri zaferin kazanılmış olduğu 18 Ocak 1923 tarihinde Aralov’un gözlem ve tespitlerinin bir bölümünü aşağıda sunuyorum (alıntının, Akbulut-Tunçay çalışmasında kitabın birinci ve ikinci baskılarındaki sayfası gösterilmektedir):

“Türkiye’de var olan komünistler tutuklandı. Çünkü Türkiye’de teşkilatlı bir komünist partisi yoktu ve şimdi de yok. Ne köylü, ne işçi, ne de aydın çevrelerinde herhangi bir etkisi var. Bütün bunlar bizim sayın G. (Golman) ve R. (Raevski) yoldaşların hayalinde vardı. Daha önceki raporlarıma bakacak olursanız (27/VI-22 tarihli rapor), göreceksiniz ki, ben bu partiye hiçbir zaman büyük önem vermemiş, önceki MK terkininin hiç de istenilecek nitelikte olmadığına, onların paraya düşkünlüğüne, partiyi tasfiye etmek gerektiğine işaret etmiş ve asıl olanın az-çok işçi yatağı olan bölgelerde küçük hücreler kurmak olan hazırlık çalışmasını ana görev olarak görmüş, bu hücrelerin görevinin ise işçilere meslekleriyle ilgili ihtiyaç ve taleplerini anlatmak, kendilerini geliştirmek ve işçi bölgeleri ile hücreleri arasında ilişkiler kurmak olduğunu ve en önemlisi, bunları kendi kendine çalışacak duruma getirmek gerektiğini vurgulamışım.” (birinci baskı s.449; ikinci baskı s.604)

“Türk hükümeti ve Kemal, komünist dedikleri ile Elçilik arasındaki bütün bağlantıları çok iyi biliyor. Yoldaşları Rusya’ya gönderme yöntemleri de iyi biliniyor. Hapiste kalan 8 yoldaş

komünizmle değil, Ruslardan para almakla suçlanıyor. Bu yoldaşların saliverilmesi için bütün önlemleri aldık ve çoğu saliverildi. Mahkeme bekleniyor. İki avukat tuttuk. Avukatlar tutuklularla temas halinde ve onları savunacak. (...) Yeri gelmişken belirtmem gerekir ki, yukarıda sözünü ettiğim hücre bile bizim etkimiz dışında kurulamadı. Birer çocuk kadar acizler. Hatta **çoğu kendini bizim memurumuz gibi görüyor ve bu yüzden onlara para vermemiz ve çalışmalarını yönetmemiz gerektiği kanısında.**" (birinci baskı s.450; ikinci baskı s.605)

"İkinci sorunuzda partinin yozlaşmasından endişe ediyorsunuz. Bu biraz safça. Zira yineliyorum, burada parti diye bir şey yok ve yoktu, dolayısıyla yozlaşacak bir şey de yok. Bizim örgütlediğimiz ve **çoğu kendilerini bizim memurumuz sayan, 'maaşlarını' ödemediğimiz zaman çok gücenen bazı kişiler yozlaştı.** Tutuklu ailelerinin yardımına koşmamızı gerekli buluyorsunuz. Bunu onlar da gerekli görüyor ve **bizi kocalarının Rusların memuru olduğunu,** şimdi ise Ruslar yüzünden kocaları tutuklandığında Rusların para ödemek istemediğini iddia edip açıkça talepte bulunuyor. Elbette ki, hepsi öyle değil. İşçilerin aileleri çok çekti ve yine de bizden yardım istemedi, ama biz bunları öğrenip onlara yardım ettik. Maalesef, daha fazla yardım edemeyiz. NKİD'nin paralarını harcamam kesinlikle yasaklandı." (birinci baskı s.450, ikinci baskı s.606)

"TBMM'nin bir üyesi bize bütün işçilerin saliverildiğini ve hapishanede yatanların komünist değil, Rus Elçiliği'nden para alan şüpheliler çetesi olduğunu söyledi.

"Köylü yığınları arasındaki etkinin arttığı iddianıza gelince, bu çok büyük bir abartma ve hak edilmemiş bir övgüdür, çünkü, yineliyorum, komünist partisi yoktu, halen de yoktur. Böyle bir partiyi örgütleme denemesi oldu. Kurucu kongre olarak, iyi kötü yakın amaçları ve programı hazırlayıp belirleyen, bir merkez oluşturan bir kongre oldu. Ne var ki, Türk hükümeti ile bizim aramızda sıkışıp kaldı. Sovyet Rusya (Komintern) ile Türk hükümeti arasındaki mücadelenin hedefi oldu ve durumunu görüp kendini rahatça ve başına buyruk bir şekilde çalışmalarına veremedi, iradesini yitirdi ve kendisini bizden kaynaklanan akıntıya kaptırdı. Bundan başka, kongre partiyi arındırmadı, safları temizleyemedi, lüzumsuz unsurları (Nâzım, vb.) dışarıya atmadı. (Sözü edilen kişi, Tokat Mebusu Nazım Bey, Y.K.)

"Ara verdiğim köylülük konusuna dönüyorum. Komünist partisinin 'MK'sının kongreye kadar köylüler arasında hiçbir pratik çalışması yoktu. İş yapıyormuş gibi gösterip para almak için bol keseden konuşmalar vardı." (birinci baskı s.451, ikinci baskı s.607)

"Ama şimdi, şu an gücü yok, bir dayanak noktası yok ve yöneticileri yok, deneyimi de yok, Marksist açıdan biraz olsun gelişmiş teşkilatçıları yok. Ve bu onların niçin tamamen bize bağımlı olduklarını açıklıyor. Biz olmadan çalışma yürütemiyorlar, bizim dışımızda bir dayanakları yok.

"Madem ki kendi ülkelerinde dayanakları yok ve yalnızca Komintern'e ve Sovyet Elçiliği'ne bel bağlamak zorunda kalıyorlar, durumlarının sallantıda olduğu her bakımdan açıktır. Hükümetin en küçük baskısı karşısında bile TKP dağılıp gidiyor. Çünkü işçiler onu destekleyemiyor, onlar güçsüz ve eğer Sovyet hükümeti şu ya da bu sebepten dolayı Türk hükümetiyle çatışmayı göze alamazsa TKP'nin hali ne olacak?

"Baştan biz TKP'nin örgütlenebileceğini ve köye girebileceğini düşünüyorduk. Oysa, Türkiye gerçeklerini henüz iyi bilmediğimiz için çok yanılmışız. Her şey kum üzerine kurulmuş. Ve Size tahminlerimizi bildirirken Sizi TKP'nin köylülüğü kazanabileceği yanılışına düşürdük.

“Bu bakımdan belki en aktif, en dürüst ve kendilerine komünist diyen aydınlar bir rol oynayabilirdi. Eğer onlar kendilerine komünist demeselerdi, belki de köylüler arasında gerekli ajitasyonu yapacak her hangi bir köylü halk partisi kurabilirlerdi. Zira bu unsurların komünizmle hiçbir ortak yanı yok, ama halkçı ruhlarıyla köylü davasına yararlı olabilirlerdi.” (birinci baskı s.452; ikinci baskı s.608)

“Varolan, tarafımızca yapay olarak yaratılmış bir partiydi. Bu hatayı biz değişik şekillerde birkaç kez yineledik. Upmal yoldaş zamanında Kemal'in bir provokasyon olarak kurduğu Türkiye Komünist Fırkası ve daha geniş çapta bizim katılımımızla kurulmuş olanlar, yapay örgütlerdi ve bunlar tabandan gelmiyordu, Türklere ve işçilerden beslenmiyordu.” (birinci baskı s.454; ikinci baskı s.610)

“Belirtmeliyim ki, bu alandaki iki yardımcı, G. yoldaş ve başkaları beni defalarca kınadı, ama kendilerini kaptırmamaları, dikkatli olmaları, TKP'ye daha az para vermeleri için onları uyarırken ben haklıydım ve benim uyarılarımın haklılığı kanıtlandı.

“Bu mektupla ben Size Türkiye'deki komünizm çalışmalarında bir yığın hata yaptığımızı, bir ham hayal yarattığımızı, bu ham hayalin bir gerçek olduğuna kendimizi inandırdığımızı ve sabun köpüğü patlayınca şaşkına döndüğümüzü ortaya koymak istedim.” (birinci baskı s.455; ikinci baskı s.611)

“Bir husus daha. Biz burada işittik ki, Nizamettin Yoldaş Troçki yoldaşı Türkiye Komsomolu adına selamlamış. Yeni bir ham hayal. Komsomol falan yoktu ve yok. Bütün Komsomol 25 yaşındaki Nizamettin'in kendisinden ibaret. Ben Komsomol'un yararlı olacağını inkâr etmiyorum, ama yok. Neden bütün dünya işçilerini aldatalım ve sonra ümitsizliğe düşelim. Böyle bir şey Türklere tatsız bir his bırakacak. Onları aldatamazsınız ki.” (birinci baskı s.456; ikinci baskı s.612)